

Motal, Jan

[Nešpor, Zdeněk R.; Vojtíšek, Zdeněk. Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice]

Religio. 2017, vol. 25, iss. 1, pp. 118-120

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137291>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

plasticky sa autorom darí popísať a vysvetliť súčasný „synkretizmus“ kresťanstva a pôvodných mezoamerických praktík, predovšetkým na príklade kultu svätcov. To, čo sa nám z nášho europocentrického pohľadu môže javiť ako nepochopiteľný a nelogický kompilát nesúvisiacich vecí, je pre súčasných Mexičanov veľmi prirodzený a logický spôsob videnia sveta.

Slnko zemetrasenia tak rozhodne predstavuje veľmi dobrý zdroj pre doplnenie vedomostí o súčasných náboženských prejavoch mexických Indiánov, predovšetkým pre študentov, akademikov a záujemcov, ktorí sa chcú v budúcnosti tematike venovať hlbšie, zároveň ale už disponujú základným religionistickým či kultúrnym rozhľadom v podobnej oblasti.

LUJZA KOTRYOVÁ

Zdeněk R. Nešpor – Zdeněk Vojtíšek, Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice,

Praha: Karolinum 2015, 655 s.

ISBN 978-80-246-3315-2.

Encyklopedickému mapování náboženského života v České republice není věnována systematická pozornost. Mimo spíše ojedinělé příspěvky, jako je již třináct let stará *Encyklopedie náboženských směrů* Zdeňka Vojtíška (Praha: Portál 2004) nebo *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společenství katolické církve v českých zemích I-IV* Milana Bubna (Praha: Libri 2002-2016), nemá čtenář hledající slovníkově pojatý přehled domácí religiozity na knižním trhu po čem sáhnout. Odborná veřejnost nezdědka bere i výše uvedené publikace s rezervou, protože jsou hodnotově zatížené nebo pracují s problematičnými taxonomiemi (např. Vojtíškovu používání konceptů ezoteriky či sekty). Je proto bezesporu vel-

kou událostí, že v roce 2015 vyšla péčí nakladatelství Karolinum objemná publikace s názvem *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, jejímiž autory jsou Zdeněk R. Nešpor a Zdeněk Vojtíšek (s příspěvkem Blanky Altové o sakrální architektuře). Již v předznamenání této recenze je potřeba říci, že jde skutečně svým obsahem, formou i náročností o zcela unikátní počín.

Autory není třeba představovat, jejich jména jsou v české religionistice dobře známá, je ale dobré porozumět knize v kontextu jejich dosavadní práce. Vojtíšek se dlouhodobě věnuje problematice nových náboženských hnutí a menších náboženských společenství, a to především ve vztahu k jejich potenciálním společenským rizikům a patologickému charakteru. Jeho monografie *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí* (Brno: L. Marek 2009) nebo *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství* (Brno: L. Marek 2005) prozrazují setrvalý zájem o hodnocení nové či menšinové religiozity z pozice jeho vlastní náboženské praxe. Vojtíšek se v tomto ohledu asi nejvíce uplatnil jako přední člen Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, jejímž prostřednictvím jednak popularizoval dílčí příspěvky religionistiky k tématu nové religiozity, především ale v českém prostředí pomáhal formovat antikultovní hnutí. To přináší jisté problémy. Na jednu stranu velkou popularitu Zdeňka Vojtíška v médiích, která v něm vždy našla vhodného komentátora zajímavých či veřejností obávaných náboženských jevů, na stranu druhou jistou skepsi oborové veřejnosti, která pro náboženské zakotvení Vojtíškových východisek brala výsledky jeho práce s rezervou (k obecné kritice antikultovní reflexe religiozity viz Dušan Lužný, „Antikultovní hnutí: Otázka nebezpečnosti nových náboženských hnutí a metody akademického studia náboženství“, *Religio: Revue pro religionistiku* 4/1, 1996, 17-36).

Zdeněk R. Nešpor oproti tomu vychází z odlišné pozice. Jako vystudovaný antropolog, religionista a historik se věnuje mnohem větší šíři teoreticky a metodologicky podstatně saturovanějších témat, reflektuje velmi pečlivě vlastní profesní zaměření (např. účast na publikacích *Dějiny české socio-*

logie, Praha: Academia 2014, či *Slovník českých sociologů*, Praha: Academia 2013) a dlouhodobě se zabývá českou religiozitou ze sociologického a historického pohledu spíše než v rámci částečně pastoračního zájmu, jenž je charakteristický pro Vojtíška. I on má za sebou pokus o encyklopedické zpracování vybraných jevů domácí religiozity, a to v publikaci *Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska* (Praha: Kalich 2009).

Oba autoři tak v *Encyklopedii menších křesťanských církví* navazují na svůj dlouhodobý zájem a i když se jejich odborné zázemí liší, zdá se, že spolupráce možné rozdíl mezi nimi zahladila. Celek se vyznačuje snahou o pečlivé, informačně vyčerpávající a systematické mapování tématu, a to nejen ve smyslu výčtu podstatných informací o vybraných křesťanských společenstvích, ale i precizním představením jejich geografického působení či architektury jejich zázemí. Každá kapitola věnovaná jednomu ze společenství představuje hutné historické a sociologické představení formou malé studie, po níž následuje mapkami a fotografiemi doplněný přehled míst, kde společenství působí, se stručným popisem jejich historie a specifik. Snahu o co neobjektivističtější přístup dobře demonstrují přílohy, v nichž nalezneme regionálně klasifikovaná data církevní příslušnosti či náboženského vyznání podle sčítání lidu od roku 1880 do 2011. Každá část publikace je doplněna malou reflektující a kontext doplňující studií, takže kniha dalece přesahuje pouhé encyklopedické dílo.

Samostatnou částí publikace jsou její úvodní stati: „Křesťanstvo a jeho vnitřní členění“ (Z. Nešpor s podkapitolou o evangelikalismu od Z. Vojtíška), „Menší křesťanské církve v dějinách moderní české religiozity“ (Z. Nešpor) a „Sakrální architektura menších křesťanských církví“ (B. Altová). Téměř devadesát stran knihy tak představuje podrobný přehled historického vývoje křesťanství s pozorností věnovanou jeho štěpení (a to včetně alespoň okrajové charakteristiky východních církví, jako je např. Libanonská pravoslavná církev nebo společenství asyrských křesťanů), charakteristiku evangelikálního hnutí s jeho proměnami

v čase a především vývoj českého křesťanství a domácích společenství. Studie Blanky Altové je završením tohoto přehledu z pohledu dějin umění a architektury.

Kniha tedy obsahuje mnohem více informací a podnětů, než by její název naznačoval. Limitně se blíží příručce vhodné k ruce každému, kdo se v nejširším slova smyslu stýká s českými křesťanskými společenstvími. To ostatně prozrazují i autoři v předmluvě: cílem encyklopedie je podle nich „podat základní přehled části současné náboženské scény pro potřeby akademického výzkumu, státních, veřejných a neziskových organizací, médií a zainteresované veřejnosti“ (s. 9–10). Cílové publikum knihy tedy není výhradně religionistické, tušíme naopak, že jde spíše o počín popularizační než primárně kriticky akademický. Hrana mezi odborným publikem a širokou veřejností je zrádná, balancovat na ní znamená neustále se vystavovat riziku pádu. Domácí popularizační projekty ještě pořád nemají přesvědčivost anglofonního světa a i na této publikaci je znát spíše snaha o odbornou preciznost než plnou srozumitelnost a čtivost. Domnívám se ovšem, že ani jeden ze segmentů cílové skupiny nebude nespokojen. Texty v knize nekladou na čtenáře příliš vysoké nároky a lze je číst s minimem znalostí jako cenný zdroj základních informací (takový čtenář bude mít jistě po ruce slovník *Křesťanství – judaismus – islám* nebo Filipiho *Křesťanstvo*). Akademická veřejnost již více obeznámená s problematikou se rovněž nebude nudit a naleznе nejen v encyklopedické části, ale i v úvodních studiích solidní přehled, který utřídí poznatky a představuje spolehlivý referenční bod.

V pisateli této recenze to znovu nastoluje otázku, kterou si tak často klade: Jaký má dnes, v době internetu, rizomatických databází a dostupných zahraničních online nástrojů, smysl produkovat encyklopedie? Tato publikace je nicméně důkazem, že to může mít hluboký význam. Je výsledkem výzkumné činnosti, přináší systematické a původní poznání, doplňuje je kontextem a výkladem historických a sociologických souvislostí a dává na jedno místo základní, ale významná sociologická data. Autoři sice volí teoreticky jen minimálně reflektující přístup a prezentují informace v objektivis-

tickém duchu „pouhých fakt“, to ovšem nevnímám jako problém. Tento „pozitivismus“ se totiž nesnaží skutečnost generalizovat, proslovovat obecné soudy a vyvozovat teorie. Chce být pouze pokladnicí dat, s nimiž lze dále operovat. V tomto smyslu nevidím žádné důvod, proč by absence teoretické reflexe, na niž jsme dnes v religionistice pro pojmovou a metodologickou náročnost oboru zvyklí, měla představovat problém.

Zároveň je potřeba ocenit i maximální inkluzivitu výběru společností zařazených do encyklopedie. Lze sice polemizovat s konceptem „menších církví“, jenž je spíše pragmatickou volbou (nedostatek prostoru a času) než nějakým teoreticky saturovaným přístupem. Autoři si ale dovolili jít za hranice úzkých definic křesťanství, a aniž by spekulovali o teologických souvislostech a konfliktech, zahrnují vedle Církve bratrské a Starokatolické církve rovněž Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi, Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů či Obec křesťanů. Na jednu stranu se tak sice vyhnuli odvěkému problému stanovení hranice „křesťanství“, na straně druhé ale tento problém, respektive jeho metodickou ignoraci v knize uspokojivě nereflktují. Lze to snad vysvětlit tím, že se autoři v souladu se svým objektivizujícím zaměřením nechtěli pouštět do nejistého a teoreticky náročného podniku terminologické dekonstrukce a rekonstrukce, který by nejen odradil podstatnou (neodbornou) část publika, ale především by z encyklopedického souboru informací vytvořil monografii na dané téma, a znemožnil by tedy soustředit se na slovníkový formát.

Encyklopedie menších křesťanských církví je tak na jednu stranu ozvukem dnes už problematického objektivizujícího přístupu k taxonomii, tedy onoho pozitivistického „rejstříkářství“, které v tekuté modernitě a po kritické problematizaci samotného konceptu náboženství (např. Talalem Asadem nebo Timothy Fitzgeraldem) vzbuzuje minimálně pochybnosti, na straně druhé je určitou rehabilitací této metody práce, jelikož ukazuje její cenu a náročnost a přináší zcela původní a jedinečné informace. Na hodnotě této publikaci přidává také to, že na čtenáře neklade příliš velké nároky, takže je skutečně vhodná nejen pro akademiky, ale

i pro úředníky, pracovníky neziskových organizací, sociální pracovníky či žurnalisty. Ti naposledy jmenovaní by si měli, domnívám se, vzhledem k bídné úrovni znalostí mediálních pracovníků o domácí náboženské scéně, publikaci pořídit bez diskuze. Úsilí autorů přineslo kýžené plody a můžeme říci, že jejich dílo je skutečně vhodnou příručkou pro každého, kdo má k jejímu tématu být jen okrajový vztah.

JAN MOTAL

Daniel Topinka (ed.), Muslimové v Česku: Etablování muslimů a islámu na veřejnosti,

**Brno: Barrister and Principal
2016, 472 s.**

ISBN 978-80-7485-115-5.

Na podzim roku 2016 byla brněnským nakladatelstvím společenskovední literatury, filozofie a poezie Barrister and Principal vydána kolektivní monografie zabývající se etablováním muslimů v české společnosti v období let 2006-2015. Kniha je jedním ze společných výstupů tříletého výzkumného projektu, na kterém tým autorů pracoval.

Publikaci lze zasadit do linie prací věnujících se tématům spojeným s přítomností islámu a muslimů na území dnešní České republiky. V úvodu je zmiňována například kniha *Islám v srdci Evropy* autorů Miloše Mendela, Bronislava Ostránského a Tomáše Rataje (Praha: Academia 2007), která pokrývá období od prvních kontaktů středoevropského prostoru s islámskou kulturou až po rok 2007. Recenzovaná kniha se na tuto práci snaží svým zaměřením na období let 2006-2015 navázat. V kontextu českého politologického bádání o islámu na našem území lze zmínit rovněž *Islám a české země* z pera Miloše Mendela a Jiřího Bečky (Olomouc: Votobia 1998). Tyto publikace